

تأملی دربارهٔ سمینار بررسی مسائل حوزه

امام الصادق «ع»: «فیما رواه الامام العسکری «ع»: «علماء شیعتنا مُرابطون فی الثُغر الذی یشی ابلیس و عفریته، یمنعونهم عن الخروج علی ضُعاء شیعتنا، و عن أن یسَلطَ علیهم ابلیس و شیعتہ النواصب. الا! فمن انتصبَ لذلک من شیعتنا کان أفضل ممن جاهد الروم و ... ألف ألف مرّة، لأنه یدفع عن ادیان مُحیبتنا، و ذلک یدفع عن ابدانهم.»

الإحتجاج، ج ۲/ ۱۷۰، البحار ج ۲/ ۵

امام صادق «ع» - به روایت امام عسکری «ع»: «علمای شیعه، مرزداران مرزهایی هستند که ابلیس و عفریتهای او از آنها حمله می کنند؛ آنان سپاه ابلیس را از هجوم بردن بر ناتوانان شیعه باز می دارند، و از چیره شدن ابلیس و پیروان دشمنخوی او بر ایشان جلوگیری می کنند. آگاه باشید، هر کس از شیعه، ما خود را به این مرزداری بر گمارد، مقامش از کسانی که با رومیان جهاد کردند و ... هزار هزار بار بالاتر است، بدان جهت که این مرزدار، از دین دوستان ما دفاع می کند، در صورتی که آنان از بدن ایشان دفاع می کنند.»

ترجمه 'الحیاء'، ج ۲/ ۳۲۴

چنین است جایگاه بلند حوزه و حوزویان در تفسیر و حراست از مکتب و حفاظت از تمامیت آیین الهی و رویارویی منطقی و هوشمندانه با شبهات دیگراندیشان و پاسخگویی آگاهانه به جستجوها و پرس و جوها. و آیا این همه جز با همراهی با جاریهای زمان و آشنایی با دیگرگونیهای فرهنگی - سیاسی و چگونگی حربه ها، ضربه ها و هجومها ممکن است. اکنون سالهاست که متفکران و دانشوران بزرگ حوزوی با توجه به این جایگاه بلند و مسئولیت عظیم دربارهٔ تحول و بازسازی و همسوی ساختن محتوای درسی، آموزشی و پژوهشی و پیام رسانی حوزه ها، قلم می زنند و طرح می دهند و سخن می گویند.

سر سلسلهٔ تئوری پردازان این تحول را در قرن حاضر باید قلّه سان بزرگ تاریخ فقاقت تشیع، حضرت امام خمینی - رضوان الله علیه - دانست که از آغاز روزهای فریادگری و ایجاد و هدایت حرکت عظیم اسلامی در این دیار، و پس از آن در حوزهٔ کهنسال نجف و آنگاه پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران و

تابش انوار سپیده‌گشای حق به این سرزمین، بارهای بار به این مساله، مهم تنبّه دادند و برای چگونگی آن رهنمودهای رهکشایی عرضه کردند و در سالهای واپسین حیات سراسر اقدام و عزّت آفرینش، از هر موقعیتی برای این امر سود جستند که اوج آن را باید در پیام ۱۳۶۷/۱۲/۳ که به منشور حوزویان معروف شده، جست. اقدامهای بلند شهیدانی چون مطهری، بهشتی، باهنر، قدوسی، صدر و... نیز یاد شدنی است و نیز تلاش و پی‌گیری مدرّسان و استادان و فاضلان بسیاری در این راه در رسیدن به این مقصود.

حضور مقام معظم رهبری، حضرت آیه‌الله خامنه‌ای به تاریخ ۱۳۷۱/۱۱/۳۰ و سخنرانی راهگشایی مستدل و عظیم وی با توجهی ژرف نگرانه به واقعیتهای، بایستیها، کاستیها و نارساییها و قوتهای بالقوه و بالفعل حوزه ایراد شد، که حرکت میمونی را در حوزه پدید آورد و از پس آن سخنرانی و توصیه‌ها، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه، علمیه، قم اولین نشست را در بررسی این موضوع با عنوان «سمینار مقدماتی بررسی مسائل حوزه»، با شرکت مدرّسان، عالمان و فاضلان حوزه، علمیه، قم و برخی از شهرستانها تشکیل داد که با همه، شتابزدگی و نارسایی، برکاتی در پی داشت. مجموعه، بحثهای کمیسیونهای چندگانه جمع‌بندی شد و پس از آن در جلسات متعددی به وسیله، تنی چند از فاضلان ارزیابی گردید و نتیجه به اطلاع اعضای شرکت کننده رسید و از همگان برای تشریک مساعی در این هدف مقدس دعوت به عمل آمد که مقالات فرستاده شده و تدوین یافته در مجموعه‌ای با عنوان حوزه: بایسته‌ها و کاستیها، عرضه گردید. خوشبختانه این بار این حرکت پیگیری شد و «سمینار بررسی مسائل حوزه» به تاریخ ۱۸ - ۱۳۷۱/۲/۱۶ به همت جامعه، مدرسین حوزه، علمیه، قم و شرکت جدی و مستمر دیگر مجموعه‌های پژوهشی و آموزشی حوزه مانند دفتر تبلیغات اسلامی حوزه، علمیه، قم، بنیاد فرهنگی باقرالعلوم، مجمع نمایندگان طلاب شهرستانها و... برگزار گردید. سمینار یاد شده از نقاط قوت شایسته‌ای برخوردار بود. حضور جدی مدرّسان و استادان با نگرشها و بینشهای گونه‌گون، نشانه، جدی گرفتن موضوع از سوی آنان بود. حضور خوب و شایسته، عالمان و فاضلان شهرستانها که با توجه به واقعیتهای می‌توانستند اظهار نظرهای سودمندی در رسیدن به مقصود داشته باشند نیز شایان توجه بود. با این همه سمینار با کاستیهای جدی نیز همراه بود که یادآوری آنها هرگز به معنای کوچک انگاشتن این تلاش شایسته نیست؛ بلکه بیشتر و پیشتر از هر چیز اهمیت دادن به آن برای رفع کاستیها و رسیدن به مقصود است.

(۱) در کمیسیونها، موضوعات به صورت دقیق تحدید نشده بود و نقد و بررسی جدی و محتوایی به عمل نمی‌آمد. گاهی به پیشنهادهای سودمند توجه جدی نمی‌شد و از اظهار نظرها بهره، شایسته گرفته نمی‌شد و مآلاً نتیجه گیری، از استحکام لازم برخوردار نبود.

(۲) شرکت افراد گاهی بدون توجه به تخصصها و صلاحیتهای بود و روشن است که این گونه جمعها و اظهار نظرها چسان خواهد بود و راهی به جایی نخواهد برد.

۳) گستردگی موضوعات و وسعت دامنه بحث مالا از نقد و بررسی دقیق پیشنهادها می‌کاست. آنچه به روشنی محسوس بود، مساله اصلی، یعنی چگونگی مدیریت حوزه و چسانی نقش آحاد حوزویان در آن و دیگر مسائل مربوط به آن - که پیچیده ترین و مهمترین مساله عینی حوزه است - از توجه جدی برخوردار نبود و آنچه مطرح شد نیز از گره کشایی سرنوشت سازی بهره نداشت.

۴) آنچه در بند سوم آمد، انگیزه نکته ای دیگر است و آن عدم فرصت برای اظهار نظر متخصصان و کارشناسان و کسانی بود که بجد روی مسائل اندیشیده بودند و سخنی برای گفتن و طرحی برای ارائه کردن داشتند.

۵) استادان و متخصصان و مدرسان و فاضلانی با اندیشه های گوناگون در این مجمع شرکت کردند و این برخلاف پندار برخی از سطحی نگران از نقاط قوت این سمینار بود. اما در عمل میدان به دیگراندیشان داده نشد. روشن است که این انتقاد به معنای همسویی با همه اندیشه ها و هر گونه اندیشه ای نیست؛ بلکه باید توجه داشت چنین کار سترگ و عظیمی و دست زدن به تغییر و تحولی بنیادین در واقعیت موجود - با چگونگیهایی که دارد و آگاهان از آن بی خبر نیستند - نیازمند شنیدن و نیوشیدن همه طرحها و سخنها و اندیشه هاست. سعه صدر برگزار کنندگان در وسعت بخشیدن به حضور گسترده همگان، ستودنی است. اما تنگ نظری برخی از مجریان و شرکت کنندگان در این باره، مورد گلایه است. این سخن بلند امیرالمؤمنین علی - ع - را باید در یاد داشت که: «آلة الریاسة سعة الصدر».

سخن مقام معظم رهبری را درباره چگونگی سمینار می آوریم و به تدبیر در آن دعوت می کنیم:

«سمینار» یعنی صاحب نظرانی جمع شوند، درباره موضوع واحد مورد علاقه خود تبادل نظر کنند. هر کدام نظریات خودشان را تحقیقاً و متکناً به تامل عقلی و تلاش فکری عرضه کنند و مجموعه نظریات جمع بندی بشود و از آن بهره برداری بشود. این است آن شکل صحیح و کارآمد. (انوار ولایت، ص ۲)

اکنون یکی از سرآگاهی و تامل بنگرید که اگر مجموعه ای از کسانی همفکر و همدید در نشست شرکت کنند، تضارب آرا معنی خواهد داشت؟ و نتیجه مفید و معتناهی بر آن مترتب خواهد بود؟

۶) این نکته را نیز به اجمال بگوییم و بکنزیم که قطعنامه این سمینار بر روی هم شایسته جمعی بدین فاختری نبود. و مهمترین اشکالش نپرداختن به اصل موضوع، یعنی آنچه این مجمع برای آن تشکیل شده بود

و....

به هر حال این اقدام گرانقدر را می ستاییم و پیگیری دقیق بحثها و برگزاری سمینارهای مشابه را با رفع کاستیها و هر چه پربارتر آرزو مندیم.

آینه پژوهش